

# Betere zorg in laatste uren voor de slacht

Wageningen UR Livestock Research werkt aan waarnemingsprotocollen waarmee het welzijn van slachtdieren de laatste uren voor slacht beter geborgd kan worden. Bekend is namelijk dat het in- en uitladen en het transport zelf voor veel stress en soms verwondingen kunnen zorgen. Een handzaam protocol kan straks helpen bij het vaststellen van het dierenwelzijn vanaf het uitslecteren op het primaire bedrijf tot en met de verdoving in de slachterij. “De aanpak is voor alle diersoorten hetzelfde, maar de controlepunten worden sectorspecifiek”, zegt projectleider Marien Gerritzen.

In de afgelopen jaren is er al veel onderzoek gedaan naar het verbeteren van de omstandigheden tijdens de laatste levensuren voor de slacht. Er werd onder meer gekeken naar het welzijn van varkens en runderen tijdens transport, naar het vangen van kippen op de boerderij en naar het verdoven van verschillende diersoorten op de slachterij. Maar daarnaast is ook gekeken naar de fitheid van de dieren die op transport gaan. “Al die onderzoeken gebruiken wij voor het samenstellen van een gebruiksvriendelijk protocol voor het beoordelen van het welzijn van slachtdieren”, zegt Marien Gerritzen, onderzoeker en projectleider bij Wageningen UR Livestock Research. En de resultaten en ervaringen uit dit onderzoek worden weer gebruikt voor andere lopende transportprojecten, zoals het Europese project (Control Post II) voor het certificeren van transporten en control posts (projectleider Wijbrand Ouweltjes, zie pagina 20). De protocollen worden ontwikkeld op verzoek van het ministerie van EL&I, die daarmee uitwerking wil geven aan de motie Ouweland/Koopmans (TK 21501-32 nr. 497). In deze motie, die een meerderheid kreeg in de Tweede Kamer, wordt de regering verzocht een grotere ambitie aan de dag te leggen voor het EU-Dierenwelzijnsactieplan. Ook het welzijn van slachtdieren valt daaronder. Gerritzen legt uit dat het protocol dat ontwikkeld wordt uit drie fasen bestaat: het primaire bedrijf, het transport en de slachterij. Op het primaire bedrijf is het belangrijk dat alleen dieren worden uitgeselecteerd die ‘fit to travel’

zijn; zij moeten met zorg worden geladen. Verder moet het welzijn tijdens het transport worden gewaarborgd en ten slotte is het uitladen, opdrijven en wachten op de slachterij een punt van aandacht. “Dit protocol reikt tot en met de verdover en doden”, zegt Gerritzen. “Daarna is er in onze optiek geen sprake meer van welzijns-knelpunten.”

#### Kritische punten op het primaire bedrijf

Welzijn van slachtdieren begint op het primaire bedrijf en naar onze mening moet het zoeken naar verbetering dan ook daar beginnen. Waarnemingen op het primaire bedrijf richten zich voornamelijk op fitheid voor transport, nuchterperiode, het mengen van dieren en op het vangen en opdrijven van dieren.

#### Kritische punten bij transport

Over de transportfase bij varkens werd al eerder informatie verzameld (zie rapport 605, *Transport of fattening pigs from farm to slaughterhouse, juni 2012*). Onderzocht is hoe varkens reageren tijdens lange afstandstransporten. Daarbij zaten de varkens acht uur op een wagen. Het onderzoek vond plaats in Duitsland en er werd gereden met een commerciële vrachtwagen die was uitgerust met de benodigde meetapparatuur (thermometer, ventilatiebietmeter). Verder werden dieren uitgerust met sensoren, zoals een hartslagmeter (zie foto pagina 21) en een temperatuursensor. Het onderzoek leverde verrassende resultaten op. Zo meenden transporteurs dat varkens niet wilden liggen onderweg, maar als er genoeg ligruimte was (lage beladingsdichtheid) dan lagen

ze wel degelijk. Ook bleken de dieren wel te drinken onderweg, terwijl sommige transporteurs meenden dat dit nooit het geval was. Zowel bij het laden als lossen waren hartslag en lichaamstemperatuur verhoogd, maar bij een lagere beladingsdichtheid zakte die eerder terug naar het normale niveau. Verder werd bij een hogere beladingsdichtheid meer gevochten. Gerritzen: “Wij hadden de indruk dat het dierenwelzijn bij een lagere beladingsdichtheid beter was, maar significant was dat positieve effect niet.” Wat wel duidelijk uit het onderzoek bleek, was dat de ventilatie voor verbetering vatbaar is. Zo bleek dat de temperatuur tijdens de rustpauze van de chauffeur opliep: met het afzetten van de motor werd namelijk ook de mechanische ventilatie uitgezet. Verder werd de ventilatie bij de dieren vanuit de cabine geregeld door de chauffeur en niet door sensoren die temperatuur en luchtvochtigheid registreren.

#### Kritische punten in de slachterij

Gerritzen en zijn onderzoeksteam willen een bruikbaar protocol met slechts enkele controlepunten per fase. Gekozen werd voor de methodiek van de Europese Welfare Quality-protocollen die onlangs gereedkwamen. Deze gaan uit van metingen aan het dier zelf, maar zijn ontwikkeld voor de houderij en niet specifiek voor afleveren, transport en slachterij. Om erachter te komen welke controlepunten het best gekozen kunnen worden voor varkens, bezocht het onderzoeksteam zes slachterijen en ‘scoorde’ het het welzijn van vleesvarkens bij uitladen, tijdens het opdrijven, in de wachtruimte, in de verdover en tijdens het verbloeden. “De verschillen tussen de slachterijen blijken groot”, concludeert Gerritzen op basis van de bevindingen. In de ene slachterij reageren de dieren onrustig, vechten ze, zijn ze luidruchtig en er glijden zelfs dieren uit, terwijl het er bij andere slachterijen rustig aan toegaat.

Ook worden er verschillende hulpmiddelen gebruikt voor het opdrijven. Gerritzen concludeert dat ‘de mens’ een grote invloed heeft op het dierenwelzijn in de slachterij. “Een deel van de verbetering zit dan ook in goede instructies voor het slachthuispersoneel”, denkt hij. Verder maakt het aantal dieren in de wachtruimte een verschil, net als het aantal aanwezige drinkknippen en het aantal vechtersbazen onder de dieren (zie rapport 541, *Welzijn van varkens op de slachterij*).

Inmiddels hebben de slachterijen en slagers de handschoen opgepakt: de Slagers Vak Opleiding (SVO) start dit najaar met de training ‘Dierenwelzijn in de slachterij’. De training is bedoeld voor medewerkers van slachtbedrijven en zelfstandige slagers. In enkele dagdelen wordt de cursisten geleerd een goed oog te ontwikkelen voor het welzijn van het dier.

#### Auditprotocol op papier af

Het waarnemingsprotocol is inmiddels op papier klaar. “In 2013 hopen we hiermee de eerste kengetallen in de praktijk te gaan verzamelen”, stelt Gerritzen. Dit kan worden gezien als een nulmeting. Zo willen de onderzoekers onder meer voor een aantal sectoren vastleggen:

- hoe lang slachtdieren voer en water wordt onthouden;
- of de dieren fit en zonder gebreken zijn bij het laden en in hoeverre dit bij het uitladen op de slachterij nog steeds het geval is (dan weet je wat er mis gaat tijdens transport);



#### DATAREGISTRATIE

Twee varkens zijn uitgerust met een datalogger voor het registreren van de hartslag tijdens het transport.

Foto: WUR Livestock Research

- hoeveel dieren uitglijden bij het in- en uitladen en opdrijven;
  - hoeveel dieren vechten tijdens transport en in de wachtruimte van de slachterij;
  - wat de condities zijn tijdens de transporten (temperatuur in de wagen en van de dieren, ventilatie);
  - hoe lang de dieren moeten wachten op de slachterij.
- Zodra de incidenties bekend zijn, kan er worden gewerkt met de nieuwe protocollen. Overheid en bedrijfsleven kunnen dan afspreken welke kengetallen en normen zij acceptabel vinden en op welke wijze de controle zal plaatsvinden.

#### Contact



dr. ing. Marien Gerritzen  
T 0320-238968  
E marien.gerritzen@wur.nl

Dit onderzoek is uitgevoerd binnen het Beleidsondersteunend Onderzoek in het kader van het EL&I-programma BO-12.02-002-043.08.

#### Paul Bours, senior beleidsmedewerker bij het ministerie van EL&I

“Het parlement wil dat het welzijn van slachtdieren wordt verbeterd. In dat kader is het belangrijk om helder te hebben waar in het traject van boerderij tot en met slachterij de knelpunten zitten. Door het monitoren van deze kritische welzijnspunten (kwp’s) krijgen transporteurs en slachterijen grip op de kwaliteit gedurende het traject. Partijen kunnen vervolgens het monitoren van deze kwp’s (bijvoorbeeld middels het ontwikkelde protocol) inzetten in hun eigen kwaliteitszorgsystemen en hierin hun vakopleidingen aandacht aan schenken. Keurmerkpartijen kunnen de implementatie van bijvoorbeeld het protocol toevoegen aan hun eisenpakket. Dit alles zal ertoe leiden dat het welzijn van de dieren gedurende het hele traject toeneemt. Alle partijen, dus inclusief de keurmerkorganisaties, geven hiermee aan het welzijn van de slachtdieren gedurende het hele traject op een hoger niveau te willen brengen en te willen waarborgen.”